

Митко К. Арнаудов^[1]

Институт за међународну политику и привреду
Београд (Србија)

УДК 339.92(497:4-672EU)

327.39(497:4-672EU)

Прегледни научни рад

Примљен: 14.02.2023.

Прихваћен: 29.03.2023.

doi: 10.5937/napredak4-42842

Улога Отвореног Балкана у актуелним регионалним односима из перспективе стратешке политике и европских интеграција

Сажетак: Регионалне иницијативе са економским предзнаком нису новина у међудржавним односима. Већина ових иницијатива имала је за циљ поспешивање и динамизацију економских кретања у једном региону, а тиме и динамизацију националних привреда држава учесница, имајући у виду чињеницу да економска сарадња између политичких ентитета у непосредном окружењу умногоме доприноси развоју националне привреде и тржишта управо због логистичких могућности, данас изузетно важних у регионалним и међународним економским кретањима. Циљ овог рада је анализа постојећих достигнућа у оквирима иницијативе Отворени Балкан, њених капацитета и могућности, али и домета на регионалном нивоу, као и у контексту европских интеграција региона. У складу с тим, главно истраживачко питање које нам се намеће у овом раду јесте: Да ли Отворени Балкан, као економска иницијатива, у стратешком смислу може поспешити бољу спољнополитичку позиционираност Србије и земаља учесница? У теоријском смислу, значај овог рада проналазимо у анализи улоге малих и микро земаља у регионалним односима и у процесу европских интеграција, које у одређеним околностима наступају заједнички кроз регионалне иницијативе, као и одговора на питање колико такве иницијативе доприносе ефикаснијем и ефективнијем реализовању спољнополитичких циљева малих и микро субјеката.

Кључне речи: регионално повезивање, Отворени Балкан, економска интеграција, европска интеграција, стратешки значај

Увод

Регионално повезивање на простору Балканског полуострва у највећем делу био је својеврстан задатак „спољних“ актера, односно пред-

ставника међународне заједнице, али и великих и моћних земаља, који су покушавали кроз различите моделе и оквире регионалног повезивања да утичу на превазилажење постојећих изазова и спорова у региону као целини, али

[1] mitko@diplomacy.bg.ac.rs

и на решавање бројних билатералних и унутардржавних неслагања^[2] (The Berlin Process, 2014). Све те спољне иницијативе у суштини су представљале повољан оквир за успостављање, учвршћивање и поспешивање регионалне сарадње, а самим тим и изградње поверења између политичких, привредних и друштвених актера, али су са собом носиле и својеврстан предзнак да су наметнуте споља. Као такве, увек су биле предмет дебате у балканским политичким оквирима, али и у друштвеном контексту, те су се поистовећивале са идеалном основом за убрзану регионалну интеграцију, уз то и европску, као и с пројектима и моделима чији је циљ брисање међународно признатих граница у региону, стварање великих држава са националним предзнаком, али и трајно постављање држава региона у подређени положај у односу на тзв. развијени Запад. Ипак, суштински посматрано, регионалне иницијативе на Балканском полуострву умногоме су допринеле динамизацији економских токова, а самим тим и интензивирању односа између политичких актера у овом региону. Међутим, ове иницијативе нису пружиле никакав суштински допринос спољнополитичком деловању актера у региону, нити утицале на потенцијално заједничко представљање региона у целисти на међународној равни, а још мање су допринеле превазилажењу постојећих изазова у

политичком домену. Као такве, с конкретним економским циљевима у доменима привреде и трговине, служиле су као сврсисходан механизам у процесу економске динамизације региона и његовог делимичног повезивања и усклађивања са европским тржиштем. Међутим, њихов потенцијални капацитет није ишао изван установљених циљева промовисаних чином покретања, што је допринело да ове иницијативе немају значајну потенцијалну улогу у осталим регионалним процесима, такође битним када је реч о интеграцији и сарадњи, али и о европској интеграцији целог региона. Заправо, оне су мало утицале на поспешивање поверења између политичких субјеката на Балкану, те је недостатак међусобног поверења у региону остао један од камена спотицања за покретање дијалога који би водио превазилажењу постојећих спорова прихватањем историјских чињеница, а самим тим допринео стабилизацији регионалних прилика и динамизацији процеса реализације спољнополитичких циљева.

У овом раду поставићемо три детерминанте као кључне у процесу пружања објашњења зашто је регионална интеграција важан механизам за остваривање националних интереса, а самим тим и спољнополитичких циљева: политичке моћи, економског оснаживања и безбедносне сарадње.

[2] Берлински процес је постављен 2014. године као платформа за сарадњу на високом нивоу између високих званичних представника Западнобалканске шесторке (ЗБ6), коју чине Албанија, Босна и Херцеговина, Косово* (All references to Kosovo in this document should be understood to be in the context of United Security Council resolution 1244, 1999), Црна Гора, Северна Македонија и Србија, као и њихових колега из земаља домаћина Берлинског процеса. Процес такође укључује институције Европске уније, међународне финансијске институције и цивилно друштво у региону, Регионалну канцеларију за сарадњу младих и предузећа.

Економска интеграција у фокусу

Иницијативу Отворени Балкан покренули су крајем 2019. године лидери Србије, Албаније и Северне Македоније, односно председник Србије Александар Вучић и премијери Албаније и Северне Македоније Еди Рама и Зоран Заев. Водећи циљеви ове иницијативе јесу слободно кретање робе, услуга, људи и капитала по моделу Европске уније, а кључно је што њој могу приступити све економије у региону (PKS, *Otvoreni Balkan*). Носећи циљ Отвореног Балкана је креирање заједничког регионалног тржишта на Западном Балкану по узору на јединствено тржиште Европске уније (Radio Slobodna Европа, 2022). Међутим, суштинска баријера реализацији тог циља јесте чињеница да су учеснице Отвореног Балкана само Србија, Албанија и Северна Македонија. Босна и Херцеговина, Црна Гора и Косово^[3] имају резерве, односно сматрају да су мотиви овог повезивања великодржавни пројекти, те Црна Гора одбија да се прикључи овој иницијативи, тврдећи да ће тим кораком успорити своју европску интеграцију. Претходна власт у Црној Гори, предвођена Демократском партијом социјалиста (ДПС) Мила Ђукановића, образложила је то оценом да је реч о пројекту који је део реализације великодржавних српских амбиција, а доступне су и констатације да су иницијативу Отворени Балкан у Црној Гори подржале просрпске и проруске партије, док су проевропске биле против (Radio Slobodna

Европа, 2022). Косово, с друге стране, одбија неравноправан статус јер Србија и Босна и Херцеговина не признају нелегалну, једнострано проглашену независност. Премијер привремених приштинских институција Љубин Курти сматра да иницијатива Отворени Балкан неће успети, да је она погрешна и верује да је Берлински процес под вођством немачког канцелара Олафа Шолца прави пут ка европским интеграцијама (Syri, 2022). Када је реч о Босни и Херцеговини, политичари у тој земљи нису усвојили одлуку о приступању Отвореном Балкану због различитих ставова по овом питању. Политички представници српског народа у БиХ сматрају да је Отворени Балкан одлична прилика за развој економије те земље (RTRS, 2022), док представници бошњачког и хрватског народа изражавају сумње да је реч о иницијативи која са собом носи великонационалистичке пројекте. Бивши бошњачки члан председништва БиХ Шефик Џаферовић рекао је да ће БиХ инсистирати да се спроведе оно што је потписало свих шест држава Западног Балкана у Софији под окриљем Берлинског процеса и да неће прихватити ниједну европску иницијативу која би могла бити замена за европски пут БиХ, алудирајући управо на иницијативу Отворени Балкан (Ћурчић, 2022).

За разлику од постојећих регионалних иницијатива, за које се верује да су идеје спољних актера, Отворени Балкан без сумње представља аутентичну регионалну иницијативу коју су креирали политички актери у региону, те је

[3] Све одреднице у овом документу везане за Косово треба тумачити у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација (1999).

као таква постала предмет проблематизације, не због својих успостављених циљева, већ управо због огромног нивоа неповерења између политичких челника у региону, али и због нагомила-них регионалних спорова који увек представљају баријеру на путу било каквог регионалног повезивања и интеграције. Заправо већ овде можемо установити да није реч само о политичком маркетингу одређених политичких актера на Западном Балкану^[4] (Ćurčić, 2022) већ и о недостатку стратешке визије код таквих актера када је реч о значају позиционирања региона у актуелним токовима и на европској и на међународној равни, као и у процесу реализације спољнополитичких циљева.

У економском смислу готово да не постоје сумње да је Отворени Балкан иницијатива која доноси добробит свим економијама у региону. Већ у првој декларацији усвојеној у Новом Саду наводи се потпуна слобода кретања робе, услуга, капитала и радне снаге у оквирима целог региона, те се као таква представља као најбољи пут који ће генерисати раст у процесу све веће променљивости и глобализације светске привреде (Privredna komora Srbije, Deklaracija iz Novog Sada). Први корак у том смеру који су већ на првом самиту предузели лидери Србије, Албаније и Северне Македоније јесте уклањање граничних баријера (PKS, Deklaracija iz Novog Sada). Убрзо након тога, на самиту у Охриду

договорено је унапређење процедура и инфраструктуре на граничним прелазима, почевши од увођења 24-часовног рада свих инспекција на граничним прелазима, укључујући фитосанитарне и ветеринарске агенције. У том погледу договорени су оснивање платформе за е-трговину, нова инфраструктура на граничним прелазима са циљем минимизације процедура на границама, узајамно признавање докумената који прате робу, успостављање кретања људи са личном картом, регулисање услова социјалног осигурања и запошљавања, признавање професионалних квалификација, јачање прекограничне сарадње у области безбедности као и јачање прекограничне политичке сарадње у области миграција (PKS, Deklaracija iz Ohrida).

Касније, на састанку у Тирани, договорено је заједничко пружање одговора у случајевима природних непогода и земљотреса, те су се лидери Србије, Албаније и Северне Македоније договорили о регионалној сарадњи у реаговању на цивилне ванредне ситуације у координацији са програмом УН за развој, као и механизмима за цивилну заштиту у оквирима Европске уније. На тим основама договорени су међусобно пружање помоћи на захтев било које стране, стална координација са циљем пружања ефикасног одговора, повећање капацитета за реаговање региона у целини, учествовање у вежбама планирања и обуке и јачање сарадње између агенција

[4] Према речима директора Друштва за истраживање политике и политичке теорије Владимира Павићевића, Отворени Балкан је најозбиљнији аутентични пројекат мира у региону у последњих тридесет година који није наметнут споља, а подразумева огроман потенцијал за трговинску размену, за јачање конкурентности свих држава и за снажење предузетничког духа свих, што у перспективи доноси и много боље узајамно разумевање грађана различитих држава на овом простору.

и истраживачких центара специјализованих за управљање цивилним хитним случајевима (PKS, Deklaracija iz Tirane).

На наредном самиту, одржаном 29. јула 2021. године у Скопљу, лидери Србије, Албаније и Северне Македоније договорили су се о могућности грађана све три земље да се слободно крећу и без икаквих додатних услова буду доступни на тржишту рада у све три економије. Суштина тога је да грађани Србије, Албаније и Северне Македоније могу да раде у било којој земљи учесници ове иницијативе на једнаким основама, са домаћим становништвом, кроз успостављање јединствене идентификационе картице за тржиште рада у оквирима Отвореног Балкана.

Заправо, на основу декларација и докумената које су лидери Србије, Албаније и Северне Македоније потписали, можемо да тврдимо да је реч о иницијативи са економским предзнаком, фокусираној на пружање прагматичних решења, која ће допринети развоју економија држава учесница. Сви до сада потписани документи који се односе на реализацију циљева ове иницијативе део су регионалних, економских и трговинских токова, те као такви чине ову иницијативу рационалним механизмом који подстиче динамизацију економија учесница, али и поспешује регионалне економије на Балкану. Иницијатива Отворени Балкан својим досадашњим достигнућима обара вербалне тезе политичара у Сарајеву, Подгорици и Приштини о томе да је реч о пројекту чији су циљеви сакривени иза декларативно постављених економских циљева, пре свега усмерених на динамизацију привредних токова у региону, односно између

држава учесница, а с циљем повећања конкурентности привредника држава учесница које пласирају своје производе и услуге и на европском јединственом тржишту. Упућивање позива лидера учесница ове иницијативе да се и остали политички актери, односно економије у оквиру Западног Балкана придруже овој иницијативи, притом не постављајући никакве услове у том позиву, сведоче о томе да је реч о регионалном пројекту с транспарентним циљевима усмереним ка креирању бољих економских услова за све грађане региона.

Политичка димензија Отвореног Балкана

Међутим, иако је реч о економској иницијативи, њена потпуна регионална интеграција, укључујући Босну и Херцеговину, Црну Гору и Косово, допринела би својеврсној политичкој тежини региона као целине. Имајући у виду да је реч о малим и микро актерима, њихова ефикасност и ефективност у спољнополитичком деловању, а тиме и реализација националних интереса, умногоме је детерминисана актуелним европским и међународним токовима, што најчешће доводи ове актере у позицију немогућности да ефективно спроводе своје спољнополитичке циљеве. Управо због тога Отворени Балкан, иако је реч о иницијативи са економским предзнаком, може средњорочно, али и дугорочно допринети бољој позиционiranости држава учесница и политичких актера у овим оквирима на европској и међународној сцени, а самим тим и у креирању бољих услова за реализацију спољнополитичких циљева.

Ако из угла Андреје Милетића анализирамо тврдњу која гласи да су интереси највећег дела малих и средњих субјеката међународног права умногоме ограничени, заправо по обиму сажети а по садржају уоквирени на очување независности, за разлику од великих и моћних држава чији су интереси заправо трајног карактера, а као такви у великој мери стални и самостални, те самим тим и широко одређени (Miletić, 1978, str. 154), можемо у контексту Отвореног Балкана да анализирамо дometе ове иницијативе, те како она као целина може допринети реализацији спољнополитичких циљева актера учесника ове иницијативе, пре свега у контексту европских интеграција. У економском смислу готово да не постоје сумње да Отворени Балкан поспешује европску интеграцију учесница, самим тим што су носећи циљеви ове иницијативе управо кључни економски темељи Европске уније, односно слобода кретања робе, људи, капитала и услуга. Овим је још једном релативизирана вербално исказана теза политичких актера, пре свега оних у Подгорици (RTV, 2022), који и даље одбијају да буду део ове иницијативе, јер уколико се анализирају до сада постигнути резултати, установиће се да је реч о регионалном пројекту који практичним механизмима усаглашава регионално тржиште Западног Балкана са тржиштем Европске уније.

С друге стране, да се вратимо на политички контекст, Отворени Балкан као потенцијално инклузивна иницијатива допринела би по аутоматизму јачању политичког тежишта овог региона у целости, али и сваког политичког актера појединачно, економским механизми-

ма који би структурално утицали на изградњу поверења између политичких актера у региону, а самим тим допринела својеврсној координацији у процесу реализације спољнополитичких циљева, пре свега мислећи на интеграцију целог региона у Европску унију.

Готово пре једног века, односно крајем 19. и почетком 20. века, у фокусу великих државника биле су војне и одбрамбене стратегије. Основни циљ тих стратегија био је, пре свега, очување територијалног интегритета и суверених атрибута држава. У савременим међународним односима и државним политикама војне доктрине и одбрамбене стратегије само су поглавље у широко утемељеним стратегијама националне безбедности модерних држава. Реч је заправо о стратешким документима који нису посвећени само одрживости суверених капацитета и територијалног интегритета субјеката међународног права, већ је фокус усмерен и ка обезбеђивању и одбрани других државних капацитета, попут интереса у домену економске политике, реализације ресурсних интереса, спољнополитичких циљева у смеру регионалне и међународне позиционiranости, као и друштвене стабилности унутар држава, укључујући и факторе који могу да утичу на процесе унутрашње дестабилизације, а у суштини нису непосредно повезани са питањима одбране и војске (Arnaudov, 2021, str. 21). Баш због тога, а према објашњењу Драгана Р. Симића, савремени стратешки мислиоци све чешће помињу термин полистратегије. Заправо, реч је о стратешким документима који, осим војне димензије у ужем тумачењу, укључују и друге важне стратешке димензије као што су поли-

тичка, дипломатска и економска. Односно, како прецизира Симић, заправо таква стратегија знатно проширеног формата умногоме се прожима са спољном политиком и постаје суштински незаобилазна у изучавању међународних односа. (Simić, 2009, str. 152). У том контексту можемо посматрати и улогу и домете иницијативе Отворени Балкан у политичком контексту, а на равни европских и међународних токова у којима се све мање препознају интереси и циљеви малих и микро држава, а све више уважавају политичка моћ и економски домети као детерминанте у креирању новог поглавља међународних односа, који се утемељава све више науштрб међународног права, онаквог каквог га познајемо и каквог га изучавамо, на рушевинама светског поретка непосредно након Другог светског рата.

Међутим, у овом раду наш циљ није да анализирамо стратегију спољне политике и националне интересе актера у региону Балкана чији су носећи спољнополитички циљеви учлањење у Европску унију, већ да покушамо да препознамо стратешку позиционираност Отвореног Балкана у европским оквирима, те домете иницијативе уз њену пуну инклузивност и координисаност. Посматрано из угла актуелних европских и међународних токова, данас је веома тешко, а умногоме и нереалистично, предвидети, очекивати и претпоставити самостално деловање малих држава. Заправо основне дилеме које се намећу када је реч о вођењу спољне политике малих држава у савременим међународним односима исте су оне које је већ наметнуо Џејмс Розенау, да суштинско питање није да ли су, већ у којој

мери су мале и микро државе предмет манипулације великих и моћних држава, а самим тим и поступака других. Потом, да ли баш у том контексту политичка елита и руководство малих и микро држава имају маневарског простора да самостално спроводе политику како су замислиле, јер се ни данас на њих не гледа из угла важности или из угла да представљају претњу другим субјектима међународног права (Žan & Hej, 2003, str. 9). Таква теза је имала стратешки смисао у међународним односима 20. века, када није постојала свепрожимајућа повезаност великих и малих држава у свим секторима и на свим нивоима, као ни вишеструка међузависност између ова два субјекта (Luša & Mijić, 2012, str. 47), али чини се да је она у много чему релевантна и данас, јер је концепт међузависности као такав поново успостављен на својеврсној „повлашћено-подређеној“ равни између великих и малих држава. Баш због тога треба искористити аргументацију Розенауа, односно његово питање, као и тезу о међузависности „великих и малих“ у савременим међународним односима, те искористити позиционираност Отвореног Балкана у политичком контексту, под условом његове инклузивности у економском смислу, као механизам за снажење и побољшање видљивости регионалних актера на европској и међународној лествици, али и у контексту значаја потпуне интеграције региона у Европску унију. У том смислу не треба покретати дилему да ли иницијативу Отворени Балкан, као регионалну иницијативу са економским предзнаком, треба продубити, односно проширити њена интеграциона поља и у политичком домену између држава учесница,

већ треба препознати политичку тежину ове регионалне економске иницијативе, те је као такву учинити прагматичним механизмом не само за реализацију декларисаних економских циљева већ и претходно дефинисаних и установљених спољнополитичких циљева. Тиме заправо можемо да установимо да Отворени Балкан, као оквир који поспешује економску интеграцију региона, није нужно ограничен на економске домете, већ да је у савременим међудржавним односима, прожетим преклапајућим економским и политичким токовима, такође платформа која би, као што смо претходно навели, у случају њене потпуне инклузивности, умногоме допринела политичкој идентификацији региона и политичких актера који га чине.

Да поједноставимо, политичку моћ Отвореног Балкана, а самим тим и актера учесника проналазимо не у његовом изворном облику, јер није реч о иницијативи усмереној ка политичкој интеграцији, већ као узрочно-последичну реакцију утемељену и детерминисану на економској моћи ове иницијативе. У том контексту најбољи пример представљају државе Централне Европе, односно учеснице Вишеградске групе које су у периоду пре приступања у Европску унију економским механизмима дефинисале своју политичку тежину како на европском, тако и на ширем међународном плану.

Безбедносна компонента Отвореног Балкана

Улога Отвореног Балкана у безбедносном смислу такође је од самог покретања ове иниција-

тиве посредно постављена у раван политичких дебата. Првобитно су одређени политичари у Сарајеву, Подгорици и Приштини представили да је реч о пројекту чија је сакривена агенда реализација великонационалистичких пројеката, као и да је улога ове иницијативе у регионалном контексту не само проблематизована већ и готово постављена на раван ризика и претњи, притом без икаквих ваљаних доказа, већ искључиво из угла стицања политичких поена.

С друге стране, јасно је да је Отворени Балкан добио одређену безбедносну димензију, имајући у виду споразуме које су потписале учеснице, а који се тичу бројних савремених безбедносних изазова који нису директно повезани са безбедношћу у традиционалном тумачењу тврде силе, одбране и угрожавања територијалног интегритета, као и војне моћи. У прилог томе говоре Споразум о сарадњи у цивилним ванредним ситуацијама потписан у јулу 2021. године (PKS, Open Balkan, 2019), као и Оперативни план у области цивилне заштите између Северне Македоније, Србије и Албаније који се, заправо, надовезује на претходно потписан споразум и предвиђа успостављање сталних канала комуникације преко оперативних центара, затим организовање заједничких семинара, конференција, вежби, округлих столова, тренинга, као и размену добрих пракси и искустава (PKS, Open Balkan, 2019). Конкретније, када је реч о споразуму, њиме су предвиђени механизми за планирање и спровођење мера заштите од поплава, земљотреса, пожара, загађења животне средине, удеса пловила, радиолошких опасности, различитих пандемија, као и индустријских и других катастрофа,

затим међусобно обавештавање о претњама, настанку и последицама катастрофа, међусобна помоћ у спасавању, пружању помоћи и отклањању последица катастрофа копненим и ваздушним снагама и возилима за интервенције у случајевима масовних пожара, земљотреса и других непогода, као и едукација и обука особља јединица служби заштите и спасавања, јединица за заштиту од пожара као и других чланова спасилачких тимова кроз брифинге, курсеви, обуке, семинаре и друге облике сарадње, као и организовање и извођење заједничких вежби спасавања и помоћи, укључујући размену научних и техничких података, као и других докумената од значаја за заштиту од катастрофа, па све до сарадње у развоју и производњи опреме за спасавање и пружање помоћи (Sporazumi o saradnji, 2021, str. 1). Заправо, реч је о такозваним еколошким претњама безбедности, односно, према схватању Јапа де Вилдеа, о претњама безбедности које нису изазване људским активностима, као што су вулканске ерупције, земљотреси, тајфуни, ударци метеора и слично (Ejdus, 2012, str. 201), тј. о савременим безбедносним претњама поводом којих су лидери чланица Отвореног Балкана предузели конкретне и дефинисане мере.

Осим тога, у декларацији из Охрида, усвојеној 10. новембра 2019, један од кључних приоритета који се тичу безбедности јесте јачање прекограничне сарадње у области безбедности, те је предвиђено јачање прекограничне сарадње полицијских органа у борби против транснационалног криминала, као и у области тероризма, укључујући јачање прекограничне сарадње у областима миграција и цивил-

них ванредних ситуација (PKS, Deklaracija iz Ohrida, str. 3).

Осим тога, морамо истаћи важност координације у оквирима Отвореног Балкана на пољу миграцијских токова кроз тзв. балканске руте, које су током 2014. и 2015. године биле актуелне не само на регионалном већ и на ширем европском нивоу. Јачање прекограничне сарадње учесница Отвореног Балкана у овој области умногоме доприноси не само бољој координацији миграцијских токова широм региона у којем је безбедност људи значајно угрожена због постојећих миграцијских токова већ и у превенцији, са циљем пружања двоструке заштите, и то, с једне стране, заштите грађана региона, а с друге стране, заштите миграната чији су животи најчешће угрожени због свепрожимајућег феномена трговине људима, али и због илегалних миграцијских рута. Реч је заправо о безбедносним изазовима, ризицима и претњама, који су дефинисани и у Стратегији националне безбедности Републике Србије из 2019. године у којој се наводи да „масовне илегалне миграције представљају значајан безбедносни ризик, имајући у виду да мигрантска криза и илегалне миграције у комбинацији са организованим криминалом и јачањем верског радикализма могу условити појаву претњи безбедности, посебно уколико Република Србија, као транзитна држава, буде принуђена да преузме, макар и привремено, старање о мигрантима чији број премашује њене економске и организационе капацитете“ (Strategija nacionalne bezbednosti, 2019). У том контексту, сарадња у оквирима Отвореног Балкана, имајући у виду чињеницу да су

сви актуелни учесници иницијативе заправо транзитне земље на мигрантским рутама, умногоме доприноси побољшању безбедносних околности у свакој држави понаособ, али и у целом регионалном контексту.

Такође, безбедносна димензија Отвореног Балкана доказана је и у пракси пружањем међусобне помоћи у борби против пандемије ковида 19. У Националној стратегији безбедности Србије истиче се да „епидемије и пандемије заразних болести могу угрозити становништво Републике Србије и носити ризик за настанак тежих економских и друштвених последица, те епидемије заразних болести, поред неуобичајености по броју, времену, месту и захваћеној популацији, могу узроковати и повећање броја оболелих са компликацијама, појаву тешких клиничких облика болести, заразних болести као и смрти“ (Strategija nacionalne bezbednosti, 2019). У том контексту, Отворени Балкан послужио је као својеврсна безбедносна платформа, која је омогућила учесницама ове иницијативе да пруже помоћ једни другима у борби против пандемије ковида 19, конкретно, Србија је пружањем медицинске помоћи Северној Македонији омогућила македонским властима да се правовремено и ефективно суоче са овим савременим безбедносним изазовом захваљујући овој регионалној иницијативи, утемељеној пре свега на економским постулатима.

Енергетска безбедност такође је у протеклој години представљала безбедносни домен кроз који учесници Отвореног Балкана поспешују међусобну сарадњу. У том контексту, морамо истаћи да се енергетски дефицит неретко третира као претња по националну без-

бедност, јер без довољне количине енергије држава може да доживи економски, политички и социјални колапс (Ejdus, 2012, str. 172). Штавише, без поузданог снабдевања, држава не може да организује ни свој одбрамбени систем, нити да одржи унутрашњу стабилност и безбедност (Ejdus, 2012, str. 172). Енергетска безбедност се наводи не само у академској литератури као један од савремених сектора безбедности већ и у Националној стратегији безбедности Републике Србије, где се каже да „енергетска безбедност Републике Србије може бити угрожена нарушавањем стабилног и редовног снабдевања енергентима из других земаља. Када је реч о учесницима Отвореног Балкана, у новонасталим безбедносним околностима на европском тлу, енергетска безбедност такође представља једну од актуелних тема у оквирима ове иницијативе. Реч је о иницијативи Србије за формирање заједничке радне групе за сарадњу у енергетској кризи и учествовање у стратешким пројектима која ће се у пракси бавити решавањем проблема током зиме, али и потенцијалном сарадњом на великим стратешким пројектима (Euronews/Tanjug).

У теоријском смислу, можда је Бари Бузан најјасније објаснио неопходност сарадње у домену безбедности, истакавши да обрасци безбедносних односа на регионалном нивоу често имају своју динамику, која не мора пресудно бити детерминисана структуром међународног система. Заправо, реч је о регионалним безбедносним комплексима групе држава, чије су примарне безбедносне бриге, према речима Бузана, довољно међусобно повезане да се њихове националне безбедности не мо-

гу реалистично посматрати одвојено (Buzan, 1983, str. 253).

Закључак

Анализирајући домете Отвореног Балкана као регионалне иницијативе утемељене на економским постулатима, уз изражену безбедносну димензију сарадње, можемо утврдити да је реч о пројекту који би у перспективи и уз регионалну инклузивност имао значајну политичку тежину и стратешки значај за Србију и остале учеснице не само на европском него и на међународном нивоу. Економски потенцијали ове иницијативе у постојећим оквирима, али и у потенцијалним, уз целокупну регионалну инклузивност, претпостављају креирање снажног заједничког регионалног тржишта, које ће умногоме динамизирати регионалне економије, поспешити нове спољне инвестицијске токове, али и допринети интрарегионалним инвестиционим заједничким пројектима, који би допринели не само економској стабилизацији већ и осигурању енергетске одрживости средњорочно гледано. У контексту европских интеграција политичких актера у оквирима От-

вореног Балкана, али и региона као целине, ова иницијатива у економском смислу доприноси убрзаном прилагођавању постојећим стандардима и правилима на европском јединственом тржишту, у безбедносном смислу омогућава заједничко прилагођавање и планирање учесница у смеру суочавања са савременим безбедносним изазовима, који у највећој мери искључују традиционалне безбедносне претње као што су војне и оружане претње, а када је реч о политичком контексту, Отворени Балкан у стратешком смислу доприноси бољој позиционаности, а самим тим и видљивости региона и учесница иницијативе на европској и међународној лествици, што их по аутоматизму чини ефикаснијим и ефективнијим у процесу реализације спољнополитичких стратегија и остваривању спољнополитичких циљева, а самим тим и националних интереса. Као таква, уз сва постојећа регионална спорна питања, иницијатива Отворени Балкан има потенцијални стратешки значај за цео регион и учеснице, наравно под условом да циљеве ове иницијативе све политичке елите прихвате прагматично, а да се истовремено реални домети посматрају из перспективе регионалне интегрисаности.

References / Литература

- Arnaudov, M. (2021). *Strategy of foreign policy of the Republic of Macedonia from 2006 to 2015*. Beograd: Fakultet političkih nauka [In Serbian]
- Buzan, B. (1983). *People, States and fear: the national security problem in international relations*, Brighton: Wheatsheaf.
- Chamber of Commerce of Serbia. Novi Sad Declaration. Available at: https://api.pks.rs/storage/assets/Deklaracija_Novi_Sad1.pdf [In Serbian]
- Chamber of Commerce of Serbia. Ohrid Declaration. Available at: https://api.pks.rs/storage/assets/Deklaracija_Ohrid1.pdf [In Serbian]
- 56 | Chamber of Commerce of Serbia. *Open Balkans*. (10 February 2023). Available at: <https://pks.rs/open-balkan>. [In Serbian]
- Chamber of Commerce of Serbia. Tirana Declaration. Available at: https://api.pks.rs/storage/assets/Deklaracija_Tirana.pdf. [In Serbian]
- Ćurčić, M. (2022). *All roads of Montenegro and Bosnia and Herzegovina lead to "Open Balkans"*. Available at: <https://www.politika.rs/scc/clanak/496624/Svi-putevi-Crne-Gore-i-BiH-vode-u-Otvoreni-Balkan> [In Serbian]
- Ejdus, F. (2012). *International security; theories, sectors and levels*. Beograd: JP Službeni glasnik; Beogradski centar za bezbednosnu politiku. [In Serbian]
- Euronews/Tanjug. *North Macedonia and Albania accept Serbia's initiative for forming a work group for the cooperation in the energy crisis*. Available at: <https://www.euronews.rs/srbija/politika/56895/severna-makedonija-i-albanija-prihvatile-inicijativu-srbije-za-formiranje-radne-grupe-za-saradnju-u-energetskoj-krizi/> [In Serbian]
- Hey, K. (ed.), Jeanne, A. (2003). *Small States in World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers. Available at: https://books.google.rs/books?hl=sr&lr=&id=WP1_-k2RGoMC&oi=fnd&pg=PP11&dq=foreign+policy+strategy+small+states&ots=QEel4gmODu&sig=6-SNbVEUFziKT41SajAp5J89MWO&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Luša, Đ., Mijić, P. (2012). Foreign policy of small states - normative power as a factor of influence in international relations, *Političke perspektive: časopis za istraživanje politike*, 2 (3), 39-65. Available at: https://www.fpzg.unizg.hr/znanost_i_istrazivanja/casopisi/politicke_perspektive [In Croatian]
- Janković, S. (2022). *What are the differences and similarities between Open Balkans and Berlin Process?* Available at: <https://www.slobodnaevropa.org/a/berlinski-proces-otvoreni-balkan-crna-gora/32187555.html>. [In Serbian]
- Kosovo Online/Syri. (2022). *Kurti: "Open Balkans" will not work. Serbia wants to destabilize the Balkans*. Available at: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/kurti-otvoreni-balkan-nece-uspjeti-srbija-zeli-da-destabilizuje-balkan-28-6-2022> [In Serbian]

- Miletić, A. (1978). *National interest in the American theory of international relations*. Beograd: Savremena administracija. [In Serbian]
- National Security Strategy of the Republic of Serbia. (2019). Available at: <https://www.pravnoinformacionisistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>. [In Serbian]
- Official Page of the Berlin Process. (2023). Available at: <https://www.berlinprocess.de/en/the-berlin-process-2014> [In Serbian]
- PKS. Signed agreements. Available at: <https://pks.rs/open-balkan-sporazumi/potpisani-sporazumi>. [In Serbian]
- RTRS. (2022). *Dodik: "Open Balkans" is a good, useful and innovative project that is already producing results*. Available at: <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=485124> [In Serbian]
- RTV. (2022). *Đukanović: Taking Montenegro into Open Balkans is equal to high treason*. Available at: https://www.rtv.rs/sr_lat/region/djukanovic-uvodjenje-crne-gore-u-otvoreni-balkan-ravno-veleizdaji_1395967.html [In Serbian]
- Simić, D. R. (2009). *World politics - interstate and international order*. Beograd: Čigoja štampa. [In Serbian]
- Vukićević, J. (2022). "Open Balkans" disputed from the civil sector. Available at: <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-zapadni-balkan-civilni-sektor-otvoreni-balkan/32100266.html>. [In Serbian]

Mitko K. Arnaudov

Institute for International Politics and Economics
Belgrade (Serbia)

The role of the Open Balkans in current regional relations from the strategic policy and European integrations perspective

Summary

Economically-oriented regional initiatives are not new phenomena in interstate relations. Most of these initiatives were aimed at promoting and dynamizing economic developments in the region, thus dynamizing the national economies of the participating actors, bearing in mind the fact that economic cooperation between political entities in the immediate region greatly contributes to the development of the national economy and market precisely because of logistical possibilities, today extremely important in regional, as well as in international economic trends. The aim of this paper is to analyze the existing achievements within the framework of the Open Balkans initiative, its capacities and possibilities, but also its results at the regional level as well as in the context of the European integration of the region. Accordingly, the main research question that arises for us in this paper is whether the Open Balkans, as an economic initiative, can contribute in strategic terms to better foreign policy positioning of

Serbia and the participating countries. Theoretically speaking, the importance of this paper lies in the analysis of the role of small and micro countries in regional relations and in the process of European integration, which in certain circumstances act jointly through regional initiatives, as well as in the answer to the question of how much such initiatives contribute to the more efficient and effective realization of the foreign policy goals of small and micro entities.

Keywords: regional integration, Open Balkans, economic integration, European integration, strategic importance.

Свечано отварање сајма „Винска визија Отвореног Балкана“, Београд, септембар 2022. године.

Фото: Танјуг/ Милош Миливојевић